

*‘We kunnen niet van alle
kinderen dezelfde sterren maken,
maar we kunnen ze wel
allemaal laten schitteren’*

Feel The Music

*Aanpak voor het geven van
CreActieve, Expressieve
en Effectieve muzieklessen
in het basisonderwijs*

Irma Hemmer

leuker.nu

© 2013, Irma Hemmer, Johannes Kamphuisstraat 9, 7672 AJ Vriezenveen.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) kan men zich wenden tot Stichting Pro (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

Met betrekking tot sommige teksten en/of illustratiemateriaal is het de auteur, ondanks zorgvuldige inspanningen daartoe, niet gelukt eventuele rechthebbende(n) te achterhalen. Mocht u van mening zijn (auteurs)rechten te kunnen doen gelden op teksten en/of illustratiemateriaal in deze uitgave dan verzoeken wij u contact op te nemen met de auteur.

NUR 150, 195
ISBN 978 94 619 3886 2
Eerste druk 2013

Redactie: Redactiebureau Marita Weener
Ontwerp en vormgeving: WDJ Assen
Illustraties: WDJ Assen
Fotografie: Loes Wielheesen

Druk: Edupub.nl
Uitgever: Sabine Kokee, Leuker.nu

Op www.irmahemmer.nl kunt u gratis extra materiaal behorende bij dit boek downloaden. U vindt er onder meer lesmateriaal, filmpjes, liederen en werkbladen.

Lofzang

Ik bedank al mijn leerlingen, die mij door Leren & Lachen steeds weer wisten te fascineren en te inspireren; daarnaast bedank ik mijn vriendin Marita Wielheesen, Sabine Kokee (uitgever Leuker.nu) en Marita Weener (Redactiebureau Marita Weener), met wie ik fantastisch heb mogen samenwerken: vol passie, gedrevenheid en vertrouwen in deze muzikale aanpak hebben we gezamenlijk dit inspiratieboek 'gecomponeerd'.

De prachtige illustraties van Wim de Jong in het boek brengen mijn aanpak helemaal tot leven.

Jullie waren allemaal geweldig.
Dankjewel.

Irma Hemmer

Amuse

Er is bijna niemand die niet zou willen dat ie muzikaal was... De meeste mensen lijkt het fantastisch om 'mooi' te kunnen zingen of expressief op een instrument te kunnen spelen. Er zijn zelfs ouders die om die reden kinderen naar muziekles 'sturen': "Ik heb vroeger die kans niet gehad, ik gun het mijn kind zo!"

Wetenschappers bewijzen steeds vaker dat muzikale opvoeding in de jonge jaren het meest beslissend is: wanneer kinderhersen nog volop in ontwikkeling zijn, maken ze door middel van muziek betere verbindingen. Daarom dienen we muzieklessen reeds vanaf de onderbouw serieus te nemen. Hoe smaakvoller wij, leerkrachten, onze leerlingen muziek voorschotelen, hoe gretiger zij zullen smullen. Als het onderwijs dáár goed is, achtervolgt hen de muzikale 'honger' een leven lang!

Menukaart

Lofzang 5

Amuse 5

Deel 1: Voorgerechten 9

Muziek in kort 'bestek' 10

Een persoonlijke noot 12

Ouverture: Muziek en Gevoel 13

Deel 2: Hoofdgerechten 17

1) Muziek is geen apart vak, maar een vak apart! 18

2) Zo krijg je gevoel voor tempo 26

3) Zo krijg je gevoel voor maat 34

4) Zo krijg je gevoel voor ritme 44

5) Zo krijg je gevoel voor melodie 64

6) Zo krijg je gevoel voor dynamiek 86

7) Zo krijg je gevoel voor muzikale vorm 92

8) Zo krijg je gevoel voor harmonie 110

Deel 3: Nagerechten 119

9) Lesgeven mét - en óp gevoel... 120

10) Nobody's perfect; hoe om te gaan met faalangst 128

Deel 4: Voor bij de koffie 133

Interessante muzieksites 134

Naschrift 137

Gebruikte symbolen

Verwijzing naar extra materiaal dat te vinden is op www.irmahemmer.nl.

Verwijzing naar inspirerende muziek of een prikkelend filmpje, passend bij het onderwerp dat op dat moment wordt behandeld.

Oefening om samen met de leerlingen te doen. Soms hoort er een werkblad bij de oefening, dat dan gratis is te downloaden op www.irmahemmer.nl.

Unieke werkwijze, ontwikkeld door Irma Hemmer.

Tip voor leerkracht of leerling voor het welslagen van een oefening.

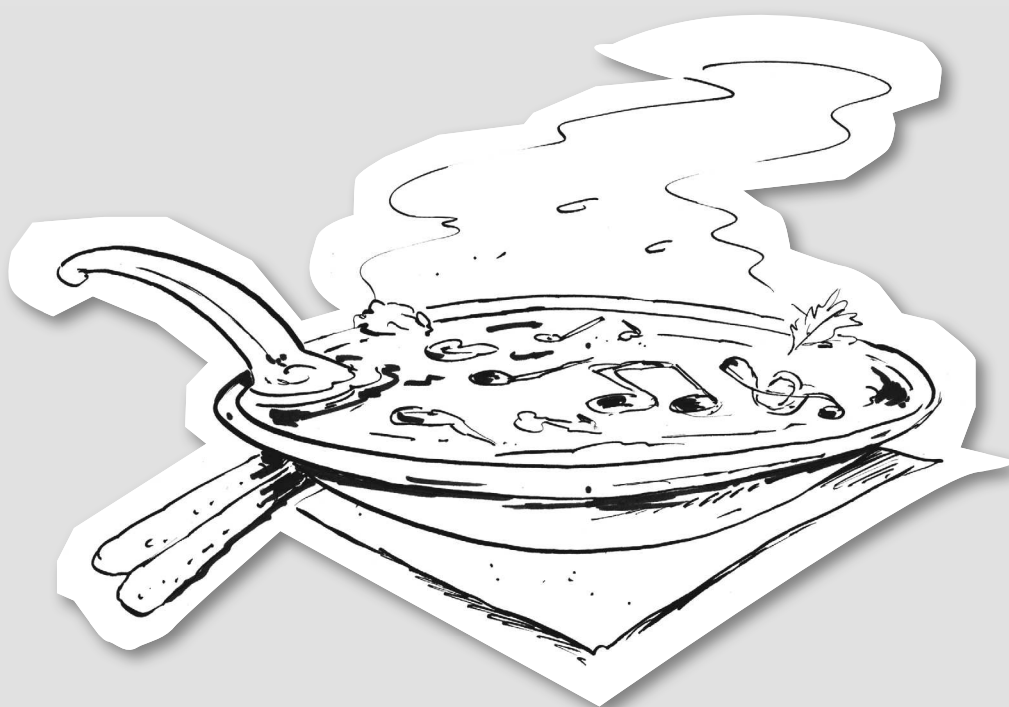

Feel The Music

Deel 1

Voorgerechten

De lijfspreuk luidt dan ook: *‘Voel de variatie want die maakt het verschil. Dát is de kern van iedere muziekles.*

Aangezien je het meest leert van de combinatie horen én zien (David Souza: *How the brain learns*) wordt deze uitgave ook ondersteund en versterkt door filmmateriaal: ‘Kijk IN de praktijk = Kijk OP de praktijk’. Door een kijkje in deze muzikale ‘keuken’ te nemen krijg je voorbeelden voorgeschoteld van hoe je de lesstof op een enthousiaste, humoristische en vaak non-verbale manier kunt (over)brengen. Kerngedachte: *Lang is de weg door lessen, kort en doeltreffend door voorbeelden* (Seneca).

Tevens krijg je een indruk van de manier waarop leerkracht en leerling(en) op elkaar reageren, hoe zij muziek beleven, hoe zij zich muzikale ingrediënten als maat, ritme, melodie, enzovoort ‘eigen’ maken, hoe zij de muzikale ‘honger’ in elkaar aanwakkeren. Concentratie is daarbij de saus die zorgt voor muzikaal klinkend resultaat.

Iedere muziekles staat in het teken van vijf bereidingswijzen: Luisteren, Zingen, Bewegen, Spelen en Noteren. In ieder hoofdstuk wordt een muzikaal ingrediënt uitgewerkt. Welk muzikaal gerecht/welke muzikale gerechten je wilt bereiden, bepaal je zelf. Lesgeven is weten waar je *voor* staat en weten waar je *voor staat*. Mocht je dat (nog) niet weten en heb je behoefte aan ‘hapklare brokken’, dan vind je in dit boek genoeg activiteiten waarmee jij en je leerlingen vooruit kunnen. Heb je reeds voldoende muzikale leservaring opgedaan, dan kun je je door dit boek laten inspireren en je eigen muzikale menu samenstellen.

Tip uit de keuken:

Proef alles, maar slik alleen door wat smaakt! Kies wat jij ‘lekker’ vindt, waar jij je goed bij voelt. Uitgangspunt: in zo’n kort mogelijke tijd zoveel mogelijk muzikale kennis consumeren in harmonie met elkaar in muzikaal én menselijk opzicht.

DoCeren = DoSeren, dus eet ze met hapjes en serveer niet te pittig. Maak je niet druk als je iets niet afkrijgt. Schep dat gewoon de volgende keer weer op je bord. Belangrijk is wel dat wat jij je leerlingen voorschotelt, afwisselend en flitsend is. Een snufje humor doet wonderen en zorgt voor een hechte band tussen jou en je leerlingen. Geniet ervan!

Afhaalservice:

Op www.irmahemmer.nl staan muzikale activiteiten die gedownload kunnen worden.

Een persoonlijke noot

Het vak muziek maakt sinds het ontstaan van de kloosterscholen, rond 750 na Chr., deel uit van het schoolcurriculum. Muziek was een van de zeven vrije kunsten – bestaande uit drie taalvakken (het trivium: grammatica, retoriek en dialectiek) en vier wiskundevakken (het quadrivium: rekenkunde, wiskunde, sterrenkunde en muziek) – die op kloosterscholen werden onderwezen. Muziek hield overigens tot in de 20ste eeuw in dat er voornamelijk werd gezongen. Van spelen op instrumenten, muziek en daarbij bewegen, of muziek beluisteren was niet of nauwelijks sprake, laat staan van componeren en improviseren.

In het huidige tijdperk wordt op de basisschool (en de muziekschool) onder het vak muziek meer verstaan dan uitsluitend zingen. Hoewel zingen op veel scholen nog steeds – al dan niet terecht – een centrale plek inneemt, wordt eveneens aandacht besteed aan spelen op instrumenten, luisteren, bewegen, lezen en noteren. In een evenwichtig curriculum komen al deze domeinen voor.

Naast een grote hoeveelheid liedbundels is de afgelopen decennia een reeks aan muziekmethoden, maar ook bronnenboeken met muzikale spelen, coöperatieve werkvormen, speelstukken, luisteractiviteiten, et cetera verschenen. Het is dan ook niet eenvoudig met iets origineels te komen. Het is Irma Hemmer echter gelukt met het boek dat voor u ligt een interessante aanvulling op de reeds bestaande uitgaven te realiseren.

Koppeling muziek en beweging

In *Feel The Music* wordt bewegen ingezet om muziek op een actieve eigentijdse manier te laten ervaren. Deze koppeling tussen bewegen en muziek is bijzonder effectief. De Zwitserse pedagoog en componist Emile Jaques-Dalcroze (1865-1950) ontwikkelde bijvoorbeeld een methodiek waarmee muziek een fysieke belevenis werd en waarbij een snelle wisselwerking tussen hoofd en lichaam werd ontwikkeld. In verschillende delen van de wereld wordt deze methodiek – weliswaar aangepast aan de huidige tijd – nog altijd succesvol toegepast. Recent neurowetenschappelijk onderzoek laat bovendien zien dat (cognitief)

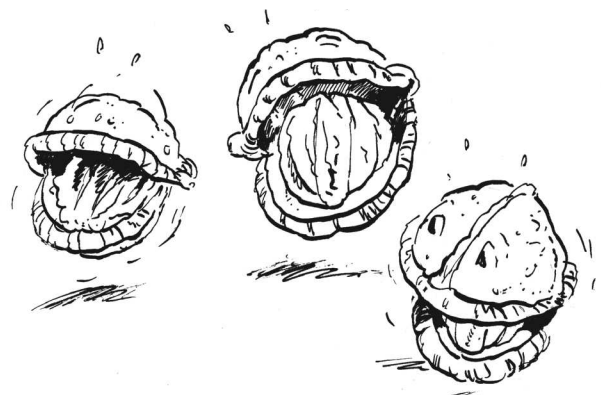
leren wordt gestimuleerd door fysieke inspanning (bewegen). Zowel de ervaringen met de aanpak van Dalcroze als de recente kennis opgedaan in de neurowetenschappen zouden een stimulans moeten zijn om muziek en beweging toe te passen in het (muziek)onderwijs. Irma Hemmer weet deze twee elementen op een unieke en creatieve wijze te combineren in *Feel The Music*.

Feel The Music is een praktisch boek voor zowel groepsleerkrachten als vakleerkrachten muziek. Deze originele aanpak biedt handvatten om leerlingen met veel plezier inzicht in muziek te laten verwerven. Ik hoop dan ook dat dit boek zijn weg naar het basisonderwijs en de muziekschool zal vinden.

Michel Hogenes

Voorzitter Gehrels Muziekeducatie

Docent De Haagse Hogeschool & Codarts,
Conservatorium Rotterdam

Overture: Muziek en Gevoel

Inspiratiefilm¹: MMF: Peter en zijn wolf (de Magische Muziekfabriek), www.youtube.com/watch?v=OuKD4GsDreM. Aanrader!

Muziek is kort gezegd een klankverhaal. Op basis van muzikale keuzes verklankt de componist (degene die de muziek verzonnen heeft) het gevoel dat diep in hem leeft: als hij bruist van de energie zal hij een uitbundig beweeglijk lied/muziekstuk maken (componeren). Dan kiest hij voor een snel tempo waarin de energie duidelijk hoorbaar wordt/is. Wanneer hij zich moe en verward voelt, zal hij zijn ellende uiten in een droevige, langzame, haast stilstaande compositie met grillige klanken. Wanneer hij woest is, zal hij onstuimig componeren. Met zijn muzikale uitdrukking of *expressie* maakt de componist indruk of *impressie* op de luisteraar. De luisteraar op zijn beurt heeft óók een gevoelsleven dat eveneens afhankelijk is van de bui waarin hij op dat moment verkeert: het kan zijn dat hij niet naar droevige klanken wil luisteren omdat hij na een dag hard werken even lekker 'uit zijn dak wil gaan'; daarom geeft hij de voorkeur aan opzweepende muziek die hem lichamelijk en geestelijk zal oppeppen om de vermoeidheid en de stress te vergeten. Het kan ook zijn dat de luisteraar in een identiteitscrisis zit en meent bij een groep te willen horen die slechts 'uitzonderlijke' muziek luistert. Zo stemmen we allemaal de muziek af op hoe wij ons (willen) voelen en creëren wij onze eigen muzikale smaak. Maar wat voor iederéén geldt, is dat muziek op ons gevoel werkt (en soms op onze zenuwen...).

- *Situatie 1.* Je rijdt in de auto op een rustige (land)-weg. De zon schijnt. Op de radio klinkt je favoriete nummer; je zingt mee. Je voelt je relaxed.
- *Situatie 2.* Je rijdt in de auto op een drukke weg. Op de radio klinkt je favoriete nummer maar je zingt niet mee want je moet je aandacht bij de weg houden; je voelt je 'afgeleid' door de muziek.
- *Situatie 3.* Je staat met je auto in de file. Je hebt een afspraak en komt te laat. Op de radio klinkt je favoriete nummer. Je hoort het nauwelijks en kunt er niet van genieten. Je voelt je opgejaagd, want je komt te laat...

Conclusie/bewustwording: Gevoel is een momentopname en mede afhankelijk van de *situatie* waarin je verkeert. In situatie 1, 2 en 3 klinkt dezelfde muziek, maar de *beleving* is telkens anders...

Dit boek gaat over alles wat muziek ons te 'zeggen' heeft: de zogeheten 'muzikale *zeggingskracht*'. Zij bestaat uit muzikale ingrediënten als tempo, maat, ritme, melodie, enzovoort, waarmee de componist fijngevoelig 'speelt': net iets eerder/net iets later, net iets korter/net iets langer, net iets hoger/net iets lager, enzovoort.

Om iets zinnigs te kunnen zeggen over waarom je muziek 'geweldig' of 'waardeloos' vindt, moet je eerst muzikaal onderlegd zijn. Pas dan kun je op een aanvaardbare wijze over muziek praten. Alleen maar roepen 'Dat boeit me niet' of 'Vet gaaf' is ontoereikend. Om maar in het gedachtegoed van dit muzikale menu te blijven:

"Dat lust ik niet!"

"Maar waaróm niet?!"

"Omdat er witlof doorheen zit!"

Feel The Music maakt je fijngevoelig voor deze muzikale ingrediënten en helpt je zoeken naar onderbouwde argumenten. Het credo luidt: 'What you *feel* is what you get!' Want wat je voelt, komt over; daar kun je iets mee! Door middel van *beweging* leer je muziek te *verbeelden* met je lichaam. Zo krijg je een duidelijk *beeld* van muzikale zeggingskracht.

¹ Om in de sfeer van het verhaal te komen, wordt af en toe verwezen naar een inspiratiemuziekje of inspiratiefilmje, zie ook de verklaring van de symbolen bij de Menukaart.

Lijfspreuk: Vóel de variatie want die maakt het verschil. Dát is de kern van iedere muzikles.